

DOSSIER

21STE-EEUWSE VAARDIGHEDEN

Je hoort er best vaak over: '21ste-eeuwse vaardigheden'. Oftewel: dingen die de kinderen van deze tijd moeten kunnen. Daarmee bedoelen we niet alleen dingen als omgaan met computers en nieuwe media, maar bijvoorbeeld ook kritisch denken en problemen kunnen oplossen. Hoe leer je dat aan kinderen? En hoe kun jij als pm'er er in de praktijk mee aan de slag? In dit dossier vertellen pedagogen er meer over.

BLIK OP DE TOEKOMST

Wil je kinderen voorbereiden op de samenleving van de toekomst? Leer ze dan van jongs af aan spelenderwijs 21ste-eeuwse vaardigheden. En dat is meer dan hier iedere dag een uurtje aan besteden; het is een heel andere manier van werken. Het gaat erom dat die vaardigheden terugkomen in alles wat je doet en in hoe je de kinderen benadert.

TEKST **WEIJA STEFFENS** FOTO'S **ISTOCK, WILBERT VAN WOENSEL**

Met 21ste-eeuwse vaardigheden bedoelen we allerlei competenties: van ICT-vaardigheden tot creatief denken. Van nature hebben kinderen aanleg om deze vaardigheden te ontwikkelen, zelfs baby's al. Je hoeft daarom geen speciale activiteiten te organiseren om de 21ste-eeuwse vaardigheden te stimuleren. Dat gaat eigenlijk vanzelf. Want kinderen hebben de natuurlijke drang om zich te ontwikkelen. Het enige dat jij als pm'er hoeft te doen, is ruimte geven om deze vaardigheden te ontwikkelen, door ze te faciliteren.

RUIMTE EN VRIJHEID

Hoe stimuleer je dan in de praktijk die 21ste-eeuwse vaardigheden? Om te beginnen moet je accepteren dat het om het proces gaat en niet om het uiteindelijke resultaat. Of je nu een knutselopdracht doet of de kinderen vrij laat spelen in de bouwhoek.

Dat beaamt ook pedagoog Aniek Valkenier van Stichting Rijswijkse Kinderopvang (SRK): 'Wij zijn sinds een aantal jaar bewuster bezig om kinderen spelenderwijs voor te bereiden op de samenleving van de toekomst. Om dat te kunnen doen, hebben we ons een andere mindset aangeleerd. Vroeger kregen kinderen een kant-en-klare knutselopdracht, nu

krijgen ze alle ruimte en vrijheid bij een activiteit. Stel: het thema is winter. Dan leggen we allemaal materialen op tafel – van schuimblokken, rietjes, watten, wc-rollen tot vellen gekleurd papier – en

'Uiteindelijk gaat het helemaal niet om wat ze maken, maar om het hele proces'

dan mogen kinderen zelf bedenken wat en hoe ze iets willen maken en met welke materialen. Natuurlijk lopen ze dan tegen uitdagingen aan. Iets plakt niet, of het is te zwaar, of te klein. Dan probeer je het kind zelf te laten nadenken over hoe dat komt (kritisch nadenken) en hoe het kan worden opgelost (probleemoplossend vermogen). Het is geweldig om te zien dat kinderen op deze manier meer worden uitgedaagd. Ze worden ook veel creatiever, zelfstandiger, gaan meer samenwerken met andere kinderen en tonen meer spelbetrokkenheid. En uiteindelijk gaat het helemaal niet om wat ze maken, maar om het hele proces.

DIT ZIJN DE 21STE-EEUWSE VAARDIGHEDEN

- Kritisch denken
- Creatief denken
- Problemen oplossen
- Zelfregulering
- Sociale en culturele vaardigheden
- Samenwerken
- Communiceren
- Mediawijsheid
- ICT-basisvaardigheden
- Informatievaardigheden
- Computational thinking

Want onbewust oefent een kind zo allerlei 21ste-eeuwse vaardigheden.'

ONDERSTEUNEND EN BEGELEIDEND

Zo'n voorbeeld lijkt misschien simpel, maar het spelenderwijs ontdekkend leren, vraagt absoluut iets van jou als pm'er. 'Uiteindelijk is het een hele andere manier van werken,' stelt Aniek vast. 'Je moet als pm'er meer loslaten, minder willen sturen. Je rol wordt ondersteunend en begeleidend. >

TIPS

- > Bekijk je locatie eens kritisch: is er op de groep voldoende aandacht voor vaardigheden die kinderen nodig hebben om in de veranderende maatschappij goed te kunnen leven en leren? Hoe stimuleren jullie vaardigheden als creativiteit, kritisch denken, samenwerken en sociale vaardigheden? En wat zou er nog verbeterd kunnen worden?
- > Ben je nog niet goed thuis in deze vaardigheden, ga dan – het liefst met je hele team! – op training. Zo ontdek je tools om deze vaardigheden spelenderwijs te stimuleren bij kinderen.
- > Neem ouders mee in het belang van 21ste-eeuwse vaardigheden. Sommige ouders hechten vooral waarde aan het eindresultaat. Door filmpjes of foto's te laten zien van het proces daaraan voorafgaand, kun je ze laten zien hoe deze manier van werken ten goede komt aan de ontwikkeling van hun kind. Ook kun je een informatieavond over het onderwerp organiseren.

Niet langer bepalend en oordelend. En dat is zeker in het begin best even wennen.' Wil je kinderen de kans geven zich goed voor te bereiden op de toekomst, dan vraagt dit vertrouwen in de (natuurlijke) ontwikkeling van het kind, maar ook in jezelf als pedagoog, vindt Yvonne Boelens, staffunctionaris pedagogisch werk en opleidingen bij SRK. 'Opvoeden is een kind begeleiden naar volwassenheid, met

een toekomstgerichte blik naar de maatschappij. Een kind moet zich later kunnen redden. Als pm'er heb jij daarin een belangrijke rol. Dat betekent dat je continu moet afstemmen. Wat speelt er in de samenleving? Waarin hebben kinderen van nu interesse en wat hebben zij nodig om zich later te kunnen redden? Om dat goed inzichtelijk te maken, zal je echt contact moeten maken met het kind,

weten waar zijn of haar interesse ligt, wat behoeftes en uitdagingen zijn. Dan kun je makkelijker passende methodes aanreiken en – als een kind daar behoefte aan heeft – oplossingen aandragen die het kind weer verder helpen.'

BLIJVEN BIJSTELLEN

Volgens Yvonne en Aniek is het essentieel dat 21ste-eeuwse vaardigheden helemaal geïntegreerd worden op de werkvloer. 'Het moet een grondhouding worden, de basis van alles. Dus van je pedagogisch beleid, maar ook van je activiteiten en hoe je de ruimte inricht. Je moet steeds blijven bijstellen en moeten afstemmen op de samenleving van dat moment.' Om die grondhouding er goed in te krijgen in de SRK-organisatie, zijn er trainingen en workshops geweest voor de teams - van

'Je moet als pm'er meer loslaten, minder willen sturen'

pm'ers tot leidinggevend en tot locatie-managers. Ook zijn de locaties onder de loep genomen. Als voorbeeld noemt Yvonne de aankleding van de ruimte. 'Zo kwamen wij erachter dat onze ruimtes, totaal onbewust, voornamelijk 'wit' waren: aan de muur posters met foto's van blanke kinderen, prentenboeken met oer-Hollandse kinderen in de hoofdrol. En ook in de huishoek was geen enkele pop met een getinte huidskleur te bekennen. Dat past natuurlijk niet meer bij de huidige samenleving, dus dat hebben we direct veranderd. Verder hebben we op een aantal locaties een mediahoek gemaakt: hier hangt een groot scherm en kinderen worden interactief uitgedaagd, bijvoorbeeld om te bewegen. En we hebben bij sommige vestigingen de bouwhoek onder handen genomen. Er is niet alleen meer constructief materiaal, zoals Lego en Knex, maar ook sjuwmmateriaal, zoals (schoenen)dozen en grote schuimblokken.'

21STE-EEUWSE VAARDIGHEDEN HERKENNEN EN TOEPASSEN IN JE GROEP

Zijn 21ste-eeuwse vaardigheden 'weer iets nieuws' wat we erbij moeten gaan leren in de kinderopvang? Valt mee, de meeste vaardigheden zijn niet nieuw. Het gaat erom dat je ze herkent in je groep: bij de kinderen, je collega's en bij jezelf. In dit artikel een aantal praktische voorbeelden bij de eerste drie vaardigheden: kritisch denken, creatief denken en problemen oplossen.

TEKST INGE VAN RIJN FOTO'S WILBERT VAN WOENSEL

1 KRITISCH DENKEN

*'Wil je smeerworst of plakjes worst?'
'Ik wil geen worst.'
'Nou, je bent wel kritisch vandaag. Je lust toch wel worst?'
'Vandaag lust ik geen worst.'*

Kan deze peuter kritisch denken? Kritisch denken betekent dat je een eigen mening hebt en die kan onderbouwen. Dat doet deze peuter heel duidelijk bij het kiezen van broodbeleg: 'Vandaag lust ik geen

worst.' Volgens de ontwikkelingspsychologie kunnen kinderen tot zeven jaar nog niet logisch denken. Maar als pedagogisch medewerker sta je vaak versteld van de slimme opmerkingen die kinderen maken. Ze denken wel na! Wat een peuter precies denkt weten we niet. Hun denkontwikkeling verloopt niet in vaststaande voorspelbare stappen, eerder in verrassende 'sprongen'. De ontwikkeling van taal en denken gaan hand in hand. Met behulp van de taal maakt een kind in zijn hoofd een beeld van dingen die hij op dat moment niet kan zien, bijvoorbeeld: 'Ik heb thuis een

poes', of: 'Wij gaan vanavond pizza eten.' Peuters kunnen dingen die gebeurd zijn steeds beter onthouden: 'Ik was in de speeltuin.' En in het 'doen alsof'-spel vertellen ze hun plannetjes: 'Ik ben in de winkel en jij komt kopen.' Ze denken na

'Vandaag lust ik geen worst'

over zichzelf en de wereld en gaan kritische vragen stellen: 'Waarom...? Waarom...? Waarom...?' Je kan met peuters en kleuters praten over een conflict dat ze samen hebben: 'Wat is er gebeurd?' Ze kunnen hun gevoelens en hun mening onder woorden brengen. Verschrikkelijk knap eigenlijk, voor zulke jonge kinderen. Er zijn grote verschillen tussen kinderen; de een ontwikkelt zich hierin sneller en gemakkelijker dan de ander. In een rijke leeromgeving bied je alle kinderen kansen om een 'knappe kop' te worden.

Hoe stimuleer je het kritisch denken bij peuters en kleuters? Allereerst door >

jouw eigen taalgebruik en door kinderen uit te nodigen om te spelen en te praten. Benoem daarbij alles in woorden die het kind begrijpt. 'Waarom doe je zo raar?' is bijvoorbeeld een heel moeilijke vraag voor een peuter die aan tafel niet stil kan blijven zitten. Benoem heel concreet wat je ziet: 'Ik zie dat jij enorm zit te draaien op de bank. Vind je dat we te lang aan tafel zitten? Ik vind het juist wel gezellig met elkaar.'

Een fantastische manier om met elkaar het kritisch denken te oefenen is samen over een prentenboek praten. Bijvoor-

beeld over *Kikker vindt een vriendje* van Max Veldhuis. In het verhaal vindt Kikker een beer in het bos. Hij besluit om hem mee naar huis te nemen. Volgens Haas is het geen echte beer maar een teddybeer, want: 'Hij kan niet praten.' Maar Kikker heeft daar een eigen mening over: 'Dat ga ik hem wel leren!' Door open vragen te stellen over het verhaal, nodig je de kinderen uit om hun mening te formuleren: 'Kan een beer je vriend zijn? En een teddybeer?' Bij de kleuters kan je het een stapje moeilijker maken: 'Wat zou jij doen als je Beer was? Wanneer is iemand je

vriend? Vind jij dat ook?' Niet alle kinderen vertellen even makkelijk hun eigen mening in een groepsgesprek, dus geef ze ook andere mogelijkheden om die te uiten, bijvoorbeeld via een tekening. Vaak kunnen ze over hun tekening wel van alles vertellen.

Ten slotte: hoe oefen je jouw eigen kritisch denken? Ga je in het team in discussie over het pedagogisch plan? Hoe onderbouw je je eigen mening? Het is een 21ste-eeuwse vaardigheid die je kunt blijven oefenen.

2 CREATIEF DENKEN

'Ze verzinnen de gekste dingen', denk je bij jezelf. Heb je nieuwe poppenwagens in je groep, gaan ze er als een gek mee door de groep rennen. Of ze zetten de wagen op z'n kop en gaan keihard aan de wieltjes draaien. 'Ho ho, dat is niet de bedoeling!' roep je. Maar het is wél creatief bedacht. Bij creatief denken kom je tot nieuwe of originele oplossingen: je ziet iets nieuws, je bedenkt iets nieuws en je doet iets nieuws. Met die combinatie van waarnemen, denken en doen ontstaan nieuwe oplossingen voor bestaande problemen. In de bso, maar ook in grote organisaties worden kinderen vaak uitgenodigd om

mee te denken bij het zoeken naar creatieve antwoorden op een vraag. Juist kinderen hebben een frisse blik, een onbevangen houding en ze handelen spontaan. Dat hoeven wij ze niet te leren. We moeten juist opletten dat we het niet de kop indrukken. Hoe geef je kinderen de ruimte om creatief te blijven in hun waarnemen, denken en doen?

In ieder pedagogisch plan staat dat kinderen zich op hun eigen manier en in hun eigen tempo mogen ontwikkelen. Dat biedt mogelijkheden voor creatief denken. Maar bedenk eens hoeveel keer op een dag we de kinderen niet beperken in hun spel: 'De blokken moeten in de bouwhoek blijven, geen lawaai maken aan tafel, niet rennen, niet met speelgoed op de glijbaan, doe niet zo gek...' We willen dat iedereen de knutselwerkjes netjes afmaakt en met het speelgoed speelt zoals wij dat bedacht hebben. Loris Malaguzzi uit Reggio Emilia zei hierover: 'Het kind heeft 100 talen, maar we pakken er negenennegentig af.' Creatief denken stimuleren is meer dan een mooi pedagogisch plan; het vraagt om creatief denkende pedagogisch medewerkers!

Kijk jij iedere dag met een frisse blik naar het gedrag van de kinderen? Zie je de lol ervan in als ze na het fruit eten de bakjes op de tafel laten draaien omdat dit zo'n

grappig geluid maakt? Verwacht je een 'mooi schilderijtje' als je kinderen met verf laat experimenteren of vind je het oké als een kind zijn kleurige schilderij met bruine verf overschildert? Durf je mee te doen als kinderen met elkaar gekke woorden verzinnen? Ga je mee in hun fantasiespel en hun plannen om een hut te bouwen midden in de groep? Kortom: durf jij zelf buiten de lijntjes te kleuren? Dit zijn de mooiste en meest leerzame ervaringen die je de kinderen kunt bieden. Je geeft ze vertrouwen in hun eigen creativiteit, fantasie en scheppingskracht.

In je eentje kan je dit niet waarmaken, je hebt als team elkaar nodig om speels en creatief te blijven. Vertel elkaar dagelijks hoe de kinderen jou verrast hebben met hun creatieve oplossingen. Bij ieder onderwerp dat je met elkaar bespreekt kan je

'Durf jij zelf buiten de lijntjes de kleuren?'

op zoek gaan naar nieuwe wegen. Laat vastgeroeste denkpatronen en gewoontes los en verzin eens iets gek: een creatieve ouderavond of een unieke Valentijnsknutsel. Het is een 21ste-eeuwse vaardigheid waar je nieuwe energie van zal krijgen.

3

PROBLEEM OPLOSSEN

Twee kinderen vechten om een fietsje. Ze blijven trekken en duwen en komen niet tot een oplossing. Nu kan je zuchtend zeggen: 'Het is klaar, jij neemt nu een andere fiets,' of - als je echt in een slecht humeur bent - 'Maken jullie nu weer ruzie om dat fietsje? Dan zet ik hem in de schuur.'

Een gemiste kans voor het ontwikkelen van de 21ste-eeuwse vaardigheid: een probleem (h)erkennen en tot een plan te komen om het op te lossen. Peuters kunnen dit probleem nog niet zelf oplossen. Maar met jouw bemiddeling help je ze stap voor stap om het te leren. Je draagt geen oplossingen aan, maar stelt vragen waardoor ze zelf gaan nadenken. De vraag: 'Hoe gaan we dit oplossen?' kan voor peuters te moeilijk zijn. Als een peuter het probleem niet erkent, roept hij: 'IK wil deze!' en verder komt hij niet. Jouw taak is om hem attent te maken op de ander: 'Kijk eens naar hem, hij wil ook heel graag op deze fiets.' Geef dan een voorbeeld hoe je zoiets op kunt lossen met een positief voorstel, zoals: 'Eerst mag Mees een rondje, dan Max.' Jij moet erop letten dat het ook echt wordt uitgevoerd. Na een aantal keer kunnen ze het samen oplossen. Vergeet dan niet te zeggen dat ze dit goed hebben gedaan!

Kleuters kennen de oplossing 'om de beurt' al wel, maar zijn niet altijd bereid om die toe te passen. Een voorbeeld: de bouwhoek is vaak bezet door hetzelfde groepje kinderen. Als andere kinderen ook in de bouwhoek willen, krijgen ze te horen: 'Wij waren hier eerst' of: 'Wij hebben alle blokken nodig.' Je kunt regels invoeren zoals 'iedereen mag meedoen,' of 'samen delen,' maar dat werkt meestal niet. Als kinderen zelf mee kunnen denken over een oplossing, zijn ze meer betrokken en werkt het beter. Dus: vraag de kinderen naar oplossingen voor dit probleem. Let goed op dat ieder kind aan het woord komt en neem de woorden van de

kinderen echt serieus. Ze bedenken vaak originele oplossingen waar je zelf nog niet aan gedacht hebt. Jouw taak is om te beoordelen of hun oplossingen rechtvaardig

'Hoe gaan we dit oplossen?'

zijn. Bij een oplossing als 'de bouwhoek groter maken' of 'meer blokken kopen' moet je uitleggen dat je dit niet van de ene minuut op de andere kan. Kijk er wel serieus naar en kom er op terug bij de kinderen.

Moet je nu over iedere situatie zo uitgebreid in gesprek gaan met de kinderen? En alles als een probleem benoemen dat moet worden opgelost? Zeker niet! Heel veel dingen in de groep lossen zich vanzelf op, kinderen zijn daar vaak gemakkelijker in dan wij. Laat kinderen zien dat je met humor veel probleempjes op kunt

SERIE 21STE-EEUWSE VAARDIGHEDEN

In dit dossier gaan we uitgebreid in op de eerste drie 21ste-eeuwse vaardigheden: kritisch denken; creatief denken en problemen oplossen. In de komende nummers van *Kinderopvang* vertelt pedagoog Inge van Rijn meer over de andere vaardigheden.

lossen. Humor in het alledaags leven is onmisbaar en zeer waardevol in de samenleving. Ook in je team kan de sfeer ervan opknappen. Het gaat niet om elkaar uitlachen of problemen weglachen, maar met een beetje humor kan je kleine problemen relativeren en de sfeer en samenwerking goed houden. Hierin zijn de kinderen al eeuwenlang een dagelijks voorbeeld voor ons. <